

VIKMA06

Rešeršní a studijně rozborová činnost

2. 4. 2010: Přednáška D4: Metodika vyhledávání;
rešeršní strategie

FF MU, jaro 2010

Mgr. Josef Schwarz

126172@mail.muni.cz

Dnešní téma

- metodika vyhledávání
- řešeršní strategie

Typy vyhledávání

- vyhledávání (searching)
- prohlížení (browsing)
- filtrace (filtering)
- data mining

Typy vyhledávání

- nestrukturované (freetextové)
 - celý záznam dokumentu
- strukturované
 - metadata
 - selekční obraz dokumentu
 - redukovaný text
 - vazby dokumentů
 - citační vazby
 - formální vazby (FRBR)
- plnotextové

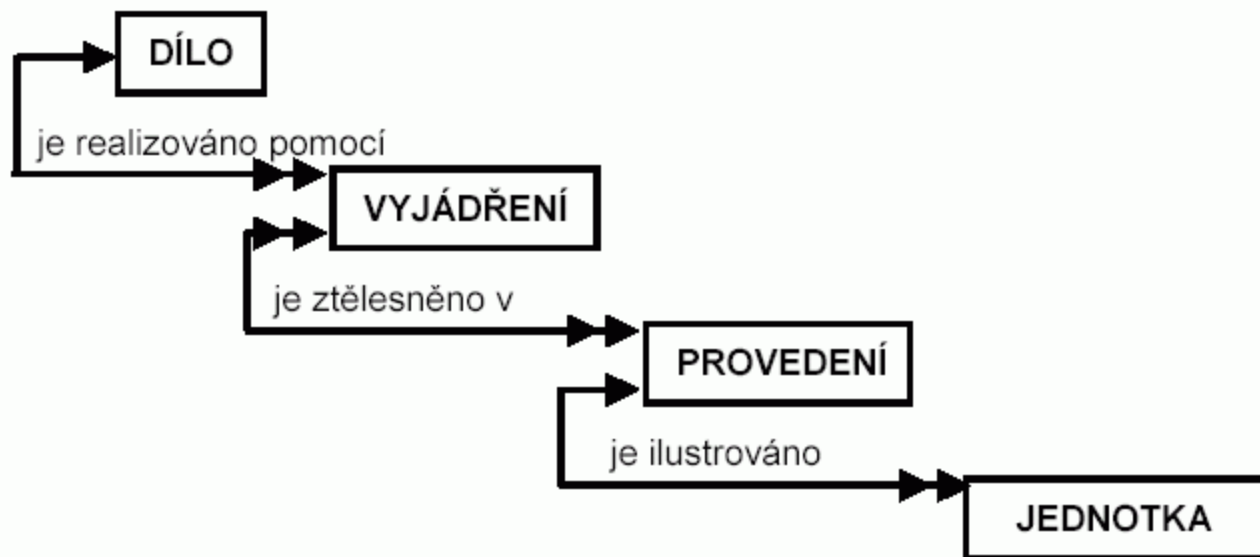

Typy vyhledávání

- nestrukturované vyhledávání
 - základní, jednoduché vyhledávání
 - [KNAV](#), [Medline](#), [Google](#), [Scirus](#)
- strukturované vyhledávání
 - pokročilé, podrobné vyhledávání
 - [KNAV](#), [Medline](#), [Google](#), [Scirus](#)
 - řízený slovník (tezaurus, seznam předmětových hesel nebo klíčových slov apod.)
 - není dostupný: [KNAV](#), [Medline](#)
 - je dostupný samostatně: [PK](#), [NTK](#)
 - je dostupný při vyhledávání: [HAMU](#), [UPM](#)
 - je plně integrovaný do vyhledávání: [PSP](#)
- plnotextové (fulltextové) vyhledávání
 - invertovaný rejstřík
 - sekvenční vyhledávání

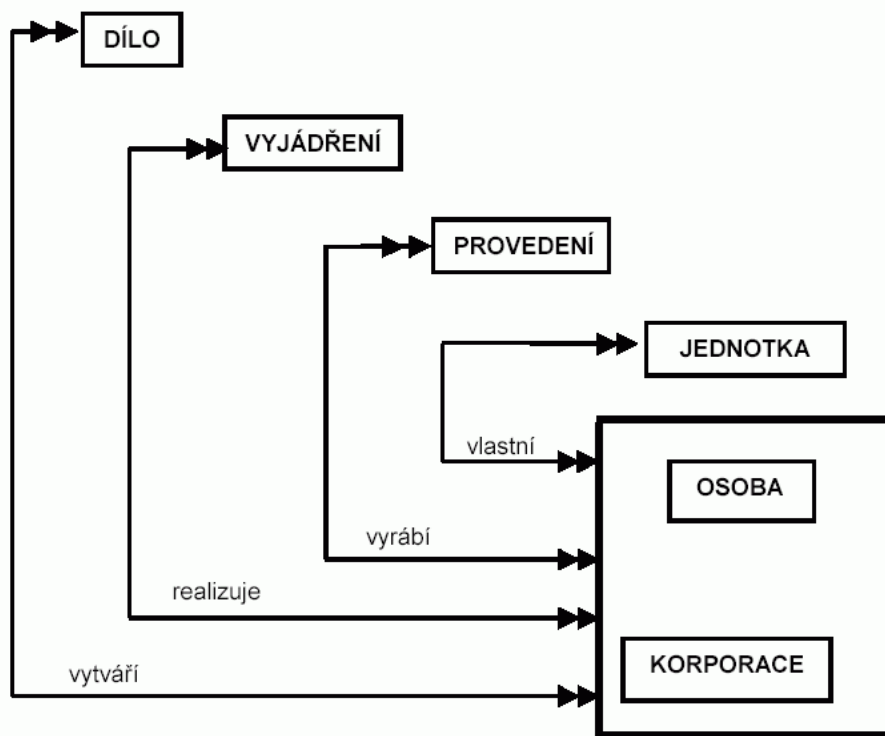
FRBR

Obr. 3.1: Skupina entit 1 a primární vztahy

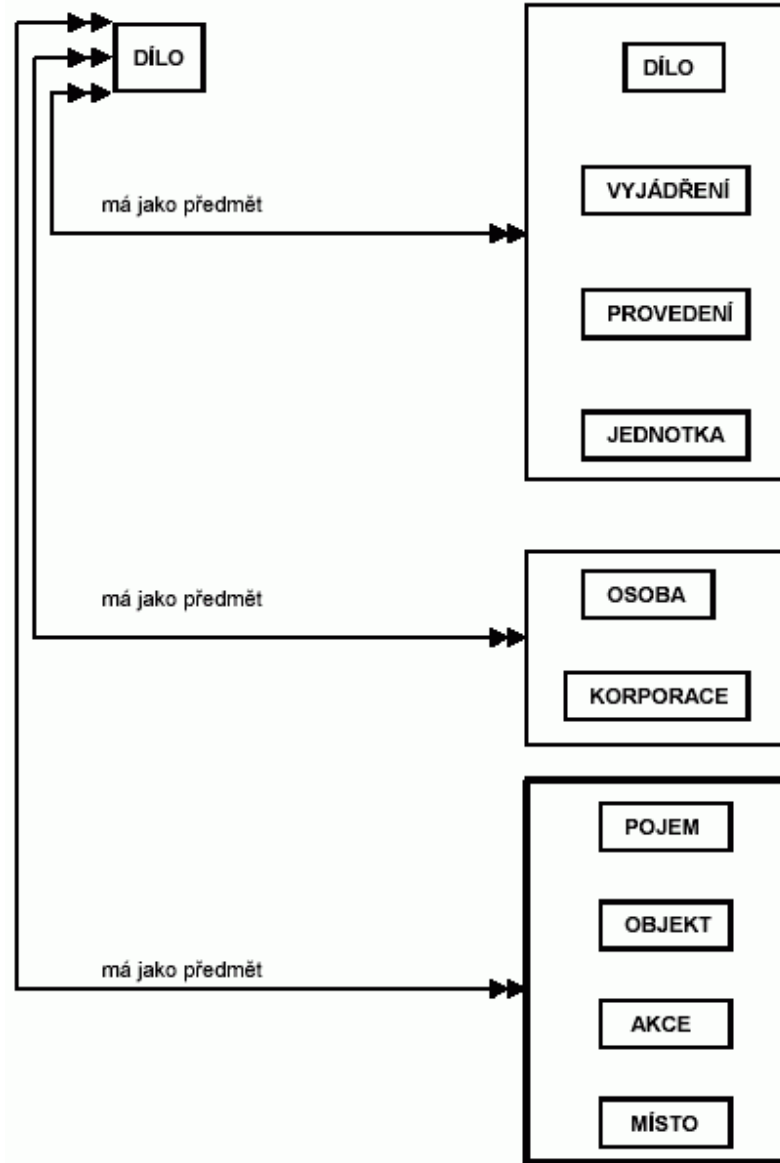
FRBR

Obr. 3.2: Skupina entit 2 a vztahy "odpovědnosti"

FRBR

Obr. 3.3: Skupina entit 3 a vztahy "předmět"

Typy vyhledávání

○ Podle hledané informace:

● identifikační vyhledávání

- (známe některé údaje o hledaném dokumentu nebo položce)
- vyhledávací výrazy: formální údaje - osobní jméno, název, nakladatel, rok, místo vydání, název časopisu, ISBN, ISSN, datum (konání konference, vydání, narození aj.) apod.
- příklad: [NTK](#), [telefonní seznam](#), [Obchodní rejstřík](#)

● věcné vyhledávání

- (neznáme požadovaný dokument, hledáme určité téma)
- vyhledávací výrazy: věcné údaje - klíčová slova z názvu, předmětová hesla, klíčová slova, deskriptory tezauru, klíčová slova z textu dokumentu (redukovaného nebo plného), klasifikace ([MDT](#), [OKEČ](#), [NAICS](#)) apod.

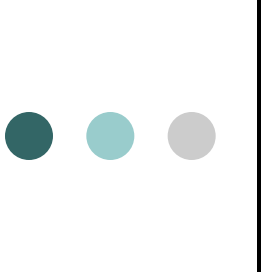
● faktografické

- (chceme zjistit konkrétní informaci)
- vyhledávací výrazy: údaje podle obsahu a struktury zdroje ([Medigrid](#))

Formulace řešeršního dotazu

1. pojmová analýza
2. synonyma a související pojmy
3. převedení na výrazy řízeného slovníku
4. aplikace (booleovských) operátorů
5. aplikace dalších vyhledávacích technik

Pojmová analýza

- identifikace klíčových pojmů
- reprezentace pojmů (substantiva a adjektiva, slovesa nahrazena operátory)

Synonyma a související pojmy

- vytvoření seznamu synonym a dalších příbuzných výrazů
- využití seznamu:
 - výběru vhodného vyhledávacího výrazu
 - převod na výraz věcného SJ
 - rozšiřování a zužování tématu

Převedení na výrazy řízeného slovníku

Varianty

1. výraz v seznamu je shodný s výrazem ŘS
2. výraz v seznamu je synonymem/ekvivalentem výrazu ŘS
3. pro výraz v seznamu existuje pouze širší výraz ŘS
4. pro výraz v seznamu existují pouze specifičtější/podřazené výrazy ŘS

Aplikace (booleovských) operátorů

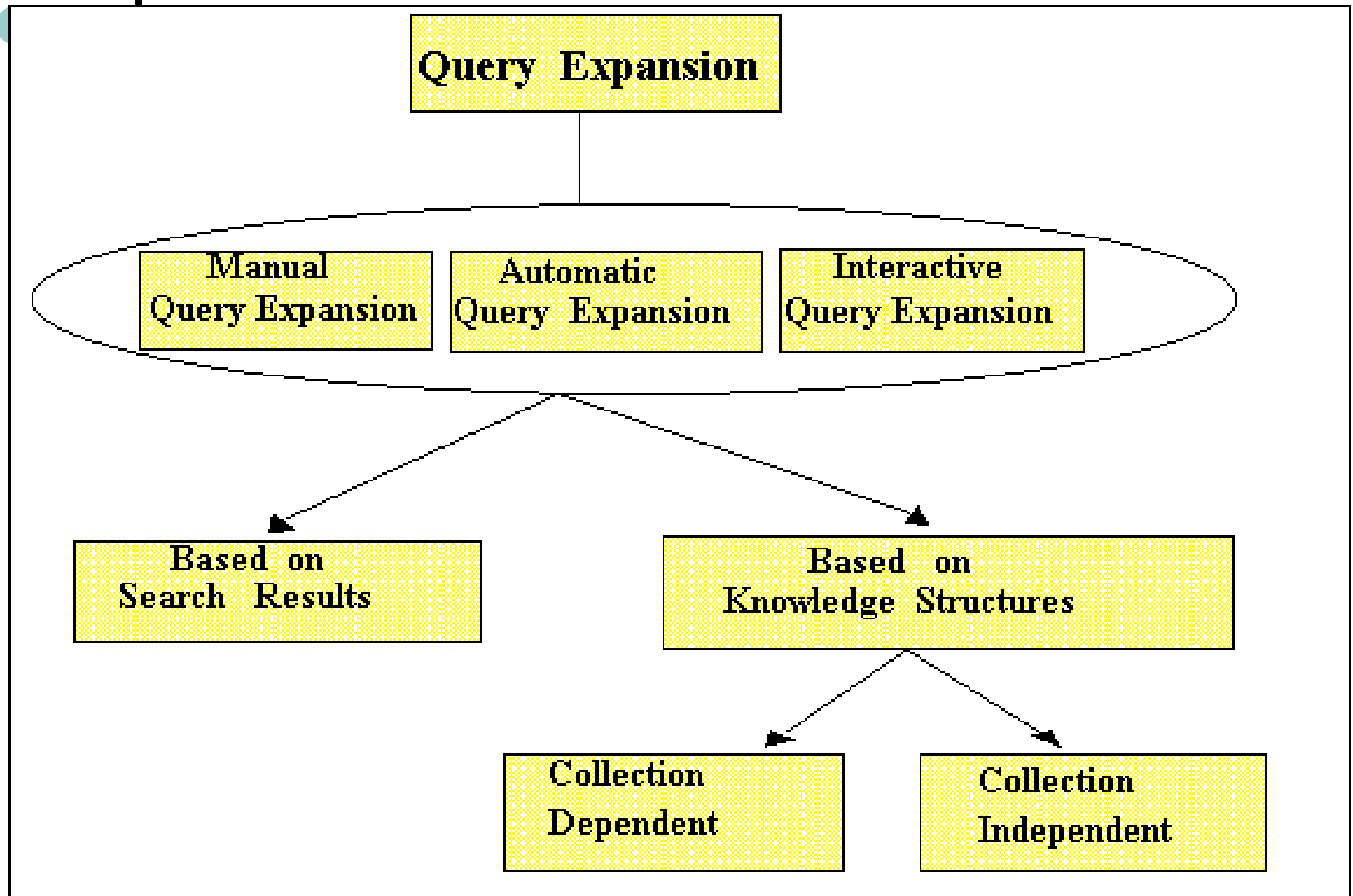
Určení vztahů mezi pojmy

- **operátor AND** – spojení významově odlišných výrazů
- **operátor OR** – spojení synonym a příbuzných výrazů
- **operátor NOT** – vyloučení nežádoucích výrazů

Aplikace dalších vyhledávacích technik

- škála možností závisející na konkrétním informačním zdroji
 - krácení, zástupné znaky
 - proximitní operátory
 - vyhledávání podle polí
 - rozšiřování a úprava dotazu (query expansion – relevance feedback)
 - vyhledávání ve více databázích (multiple database searching)

Vyhledávací techniky

obvyklé možnosti

- booleovské operátory
- fráze
- vyhledávání podle polí
- formální omezení
- krácení, zást. znaky, stemming
- ukládání rešerše a historie
- proximitní vyhledávání
- užití řízených slovníků

specifické možnosti

- prohlížení časopisů a obsahů jednotlivých titulů
- rozšiřování dotazu
- navrhování výrazů ŘS
- dotaz příkladem
- automatický překlad
- odkazy na plný text prostřednictvím jiné služby, odkazy na web, napojení na katalog
- vyhledávání pomocí notací SSJ

Rešeršní strategie

- širší pojetí
- užší pojetí
 - výběr konkrétního vyhledávacího nástroje a komunikace se systémem

Strategie pro zúžení záběru

- klíčová slova se kombinují s věcným selekčním jazykem
- omezení na určité pole záznamu
- využití proximitních operátorů
- omezení na určitý typ dokumentu
- operátor NOT pro vyloučení některých záznamů
- jazykové vymezení
- časové rozmezí
- kombinace množiny deskriptorů/hesel s podřazenými klíčovými slovy
- kombinace s množinou sel. údajů vyjadřující další pojem z dotazu, hledisko

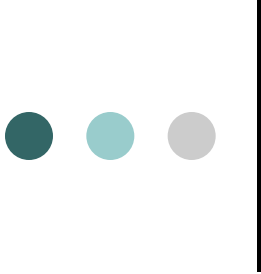
Strategie pro rozšíření záběru

- uvedení synonym, tvarů slov, pravopisných variant (operátor OR, zástupné znaky, krácení podle slovních kořenů)
- uvedení jednotek věcného SJ jako klíčových slov (např. vyhledávání ve všech polích)
- dodatečné uvedení širších jednotek věcného SJ, tj. těch, které jsou nadřazeny použitým termínům (deskriptorům, předmětovým heslům)
- obecné termíny, tj. s vysokým výskytem
- zrušení předběžných omezení

Vyhledávací techniky pro zvýšení přesnosti

- použití operátoru AND
- použití operátoru NOT
- „case sensitive“
- proximitní operátory
- vážené vyhledávání („weighted searching“)
- omezení na pole („field searching“)

Vyhledávací techniky pro zvýšení úplnosti

- použití operátoru OR
- krácení, zástupné znaky
- fuzzy vyhledávání
- rozšiřování dotazu („query expansion“)
- paralelní vyhledávání – „multiple database searching“

Typy řešeršní strategie

- strategie stavebních kamenů
- vyhledávání pomocí nejspecifičtější fazety
- strategie rostoucí perly
- strategie osekávání

Strategie stavebních kamenů

- samostatné dílčí dotazy vyjadřující ústřední pojmy původního řešeršního požadavku
- identifikace klíčových/významných pojmů
- množina výrazů vztahující se k pojmu: synonyma, kvazisynonyma, pravopisné formy, nadřazené, podřízené výrazy
 - OR, truncation (krácení podle slov. kořenů), stemming, wild cards (zástupné znaky)
- spojení dílčích formulací ve finální soubor
 - AND
- vhodné použít, když usilujeme o úplnost u úzce specifikovaných témat

Vyhledávání pomocí nejspecifičtější fazety

- ☞ vztahuje se k vyhledávání složených témat – více aspektů
- ☞ uživatel musí znát všechny dílčí témata a musí být schopen určit, které téma je nejspecifičtější
- **Vyhledávání**
 - podle nejužšího pojmu z rešeršního požadavku
 - pokud je výsledek uspokojivý, nemusí být do rešerše zahrnuta další dílčí hlediska

Strategie rostoucí perly

Dotaz je postupně modifikován dle výsledků rešerše
– záznamy jsou postupně procházeny a zjišťovány relevantní termíny (řízené termíny, slova z názvů apod.), které jsou použity k revidování dotazu.

Prvotním cílem je alespoň jeden záznam

- zjištění použitelných selekčních termínů
- úprava formulace rešeršního dotaz

Strategie osekávání

- první formulace dotazu - **širší formulace, tj. pomocí obecného pojmu** – cílem je vyhledání více záznamů
- **postupná specifikace dotazu**
- uplatnění taktik pro zúžení záběru (AND, NOT, proxim. oper., field searching, formální omezení)
- formulace širší kategorie (obor, vědní disciplína), klasifikace
- náročnější na čas

Rešeršní strategie - praktické rady

Bud'te flexibilní

- berte připravené kroky strategie orientačně
- přizpůsobujte další taktiky výsledkům rešerše
- nulový výsledek – hledání příčiny

Využívejte řízených slovníků

- využívejte souvisejících pojmů ke konkrétnímu řízenému termínu (nadřazené, podřazené pojmy)
- nikdy nespojujte termíny s malou frekvencí výskytu (zjistitelné v katalogu) operátorem AND

Vytvářejte množiny termínů

- je velmi důležité k jednotlivým klíčovým slovům vytvářet množiny souvisejících termínů
- termíny v množině se spojují pomocí logického součtu – OR

Využívejte klasifikací

- pomocí klasifikací vyhledáte většinou mnoho záznamů, proto se hodí jejich využití při strategii osekávání

Rešeršní strategie - praktické rady

Využívejte krácení - truncation

Využívejte zástupných znaků – wild cards

POZOR na používání NOT

- radikální snížení záznamů na výstupu
- vyloučení i těch záznamů, které obsahují žádané informace

Prizpůsobte rešeršní strategii vyhledávacímu systému, v němž vyhledáváte

Vytěžujte výhody databází

- reformulace dotazu
- taktiky pro rozšiřování a zužování výsledné množiny

Používejte akronymy

- chcete-li dosáhnout co nejúplnějšího vyhledávání, zadávejte zkratky, které se v daném oboru běžně používají
- ověřte, zda jsou zkratky zahrnuty do řízeného slovníku

Netextové informace

- obraz, zvuk, kombinace
 - textová složka je marginální
- internet
 - velký objem netextových informací
 - omezené možnosti vyhledávání
 - search engines (podle popisku)
- způsoby získávání
 - prohlížení
 - vyhledávání
- způsoby přístupu
 - indexace
 - vyhledávání

Indexace netextových inf.

- podstatně složitější než indexace textových inf.
- hlediska indexace/vyhledávání
 - hlediska 1
 - věcnost (ofness) → „tvrdá“ indexace
 - výrazovost (aboutness) → „měkká“ indexace
 - hlediska 2
 - primitivní vlastnosti (barva, tvar)
 - logické vlastnosti (vztah mezi objekty)
 - abstraktní vlastnosti (metaforický význam)

Vyhledávání netextových inf.

- content-based image retrieval (CBIR)
 - vyhledávání podle obsahu
 - automatické zpracování obrazu (*image processing*)
- description-based image retrieval
 - (context-based, concept-based)
 - vyhledávání podle popisu (kontextu, pojmového vyjádření) (*image indexing*)

CBIR

- vyhledávání na úrovni pixelů
 - Query by Image Content (IBM)
- objektové vyhledávání
 - extrahování obrazových objektů
- image mining (dolování obrazových informací)
 - extrakce podobných znaků z celé db
 - CIRES
 - ALIPR/SIMPLIcity
 - extrakce všech vlastností bez prvotní znalosti

Vyhledávání podle popisu

- výhoda: sémantický obsah obrazu
- nevýhoda: subjektivita → inkonzistence indexace
- způsob indexace závisí na typu kolekce a požadavcích uživatelů
- indexace
 - biografických vlastností
 - předmětových vlastností
 - fyzických vlastností
 - vztahové vlastnosti

Řízené slovníky pro popis netextových dokumentů

- ICONCLASS
- ATT (Art & Architecture Thesaurus)
- Thesaurus for Graphic Materials
 - TGM I – Subject Terms
 - TGM II – Genre & Physical Characteristic Terms

Aplikační oblasti

- průmyslové vlastnictví (ochranné známky)
- lékařství
- umění a architektura
- astronomie
- kriminologie
- ...atd.

Literatura

- kapitoly ze základní a doplňkové literatury
 - CHU07, kap. 6, 9 (s. 81-96, 145-166)
 - ING92, kap. 6 (s. 123-156)
 - VIC04, kap. 7 (s. 180-209)
- další doplňková literatura k tématu
 - Othman, R. Retrieval features for online databases : common, unique, and expected. *Online Information Review*, 2004, roč. 28, č. 3, s. 200-210.